

Tókécs István*

Kolozsvár

Erdélyből Karl Barthról.

Karl Barth Erdélyről

Aus Siebenbürgen über Karl Barth. Barl Barth über Siebenbürgen.
Zusammenfassung

Die Arbeit möchte klären wie Karl Barth, der große Theologe unvergleichlichen Ansehens im 20. Jh., sich zur siebenbürgisch-ungarischen und ungarisch-siebenbürgischen Grenzenänderung 1940 verhielt, wie er die damaligen geschichtlichen Begebenheiten von Nord- und Südsiebenbürgen beurteilte. Das ist keine bedeutungslose Forschungssache, sondern viel mehr die Absicht eine existentielle Anschauungsweise zu klären, welche Vergangenheit, Gegenwart und Zukunft zu einem Ganzen verschmilzt.

Schlüsselwörter: Karl Barts Einstellung zu den geschichtlichen Begebenheiten in Nord-und Süd-Siebenbürgen 1940.

Eszokatlannak tűnő cím arra az ez ideig feldolgozatlan teológiai-társadalmi kérdésre utal, melyből kitűnik, hogy a 20. századnak talán páratlan tekintélyű teológusa, Karl Barth miképpen viszonyult 1940-ben az erdélyi magyar, illetve a magyar erdélyi határváltozáshoz, más szóval: az akkori Észak- és Dél-Erdély történelmi adottságához. Ez nem valamely jelentéktelen kutatási ügy, hanem a múltat, jelent és jövődőt együvé ölelő egzisztenciális szemléletmód tisztázási szándéka.

Még leírni is meggondolkoztató: Erdély és Karl Barth, illetve Karl Barth és Erdély. Kettős beállítottság szól és szólít meg a cím által. Egyfe-

* D. dr. Tókécs István (Málnás, 1916. augusztus 8.) a kolozsvári Református Teológiai Fakultáson szerzett első lelkészképesítő diplomát (1938). Tanulmányait Kasselben, a tübingeni teológiai fakultáson, majd Baselben folytatta, ahol Karl Barth és Oscar Cullman professzorok tanítványa volt. 1941 és 1946 között püspöki titkárként és főiskolai lelkipásztorként működött, 1973-ig pedig az Erdélyi Református Egyházkerület egyházigazgatói-előadótanácsosi állását töltötte be. 1973-tól az 1983-ban bekövetkezett kényszernyugdíjazásáig a Kolozsvári Teológia professzoraként oktatott az újszövetségi tanszéken. Az 1930-as évek közepétől induló tudományos munkásságáról számtalan tanulmánya, cikke, valamint önálló kötetei tanúskodnak, szerkesztői tevékenységéről pedig az *Erdélyi Református Naptár*, a *Református Szemle* (1973–1984) és annak *Gyűlekezeti Melléklete*. A teológiai tudomány művelését és irodalmi tevékenységét nyugdíjas éveiben is folytatta, és örömeinkre szolgál, hogy a többszörösen kitüntetett és immár 97. életévébe lépett professzor e nemréggen elkészült tanulmányával tiszteli meg a *Református Szemlét*.

lól azzal kell szembenézni, hogy az Erdélyi Református Egyház és teológiai tudományosság miképpen kapcsolódott a svájci teológiai professzor személyiségéhez és politikai magatartásához, s másfelől a nagynevű és annak idején, 1940-ben a politikai élet élvonalában álló németországi-svájci teológiai professzor miképpen viszonyult az erdélyi magyar sorskérdés történelmi alakulásához, átmeneti megoldásához.

A kettős viszonyulás első vetülete gazdag irodalommal rendelkezik. Kitérünk belőle, hogy mértékadó teológusaink és más szellemi előjáróink, időről időre hogyan találkoztak a Barth – mondhatni – ugarszántó teológiájával és társadalmi beállítottságával. A nagy terjedelmű anyag részletes ismertetését mellőzve, hivatkozunk a Barth 80. születésnapjának évfordulója alkalmából megjelent közösségi köszöntésre és a személyiségét megrajzoló tanulmányokra, amint azokat a *Református Szemle* folyóirat 1966 szeptember–decemberi száma közölte (291–365.).

A szóban forgó ünnepi emlékezés Barth halála (1968) előtt két évvel jelent meg, következőképpen életművének egészét ismertetheti összefoglalóan. Tükröződik benne, hogy az erdélyi teológusok mikor és miképpen fogadták a nevéhez kapcsolódó „dialektika teológiát”, más kifejezéssel-elnevezéssel az „új-reformátori” teológiát, valamint őt magát személyesen.

A *Református Szemlét* szerkesztő Dávid Gyula teológiai magántanár hitelesen közli:

„Nevével az első világháborút követően ismerkedtünk meg, jó néhány év elteltével a híres RÖMERBRIEF megjelenése [1925] után, hatása azonban döntő és meghatározó volt a teológiai gondolkozásunk és egyházi életünk alakulására.”¹

A kapcsolópont és a lelki-szellemi közösség azért tekinthető mintegy magától érthetőnek – folytatja Dávid Gyula –, mivel a 20. század elején, már a nagy vihart keltő exegetikai mű megjelenése előtt és attól függetlenül egy egészséges biblicizmus és konfesszionizmus kezdett érvényesülni Erdélyben:

„Barth RÖMERBRIEF-je nálunk még ismeretlen volt, amikor teológus ifjaknak könyv nélkül tudniuk kellett a Heidelbergi Kátét, olvasniok és vizsgázniok kellett az Institutióból. E biblikus reformátori és hitvallási irányban tájékozódó nemzedék, szinte a kincsre-találás örömeivel fogadta teológiájának jelentkezését.”²

Barth teológiája elképzelhetetlen a *Heidelbergi Káté* és az *Institutio* nélkül. A Barth-hatás tehát nem annyira kezdeményezte, mint inkább gazdagabb és áttekinthetőbb üzenetté formálta a már meglévő hitvallási-reformátori erdélyi református adottságot.

Hogy az erdélyi teológia mennyire közös talajon érezte magát Barth szellemevel, megerősíti a *Református Szemle* már említett tanulmánygyűjteménye. Sajá-

¹ Dávid Gyula: Barth Károly köszöntése. In: *Református Szemle* 1966, (291–296.) 291.

² Uo. 293.

tos kapcsolópontnak tekinthető általa, hogy a tanulmánykészítők a maguk dolgozatait Barth önéletrajzának ismerete birtokában dolgozták ki, amelyet a folyóirat szintén csak publikált. A „hatás” tekintetében ez is fontos tényező. Az önéletrajzban megragadó és ízig-vérig hatalomba ejtő a személyes vallomás:

„Több-kevesebb szerencsével sokszor törekedtem arra, hogy tudományosan, szigorúan, szisztematikusan és meggyőzően írjak: építően, ébresztően és polemikusan [...].

Az én gondolkozásom egy dologban bizonyosan nem változott, abban tudniillik, hogy tárgya, forrása és mértéke – amennyire az én törekvésemtől függ – az utóbbi években éppen úgy, mint korábban –, nem az úgynevezett ’vallás’, hanem Istennek a keresztyén egyházat, teológiát, prédikációt és missziót megalapozó, megtartó és továbbvivő Igéje, mely a Szentírásban szól az emberhez, Isten Igéje, mely Isten emberhez való viszonyának a titka, és nem ahogyan a ’religió’ szószólói látszat szerint mondanák: az ember Istenhez való viszonyának a titka.”³

Az önéletrírásnak ezt a páratlan üzenetét 1966-ban fogalmazta meg Barth, azaz halála előtt két esztendővel. Vonatkozik tehát földi útja egészére. Ez a hozzáállás hatja át művei mindenikét éppúgy, mint igehirdetését és terjedelme szerint is kimagasló *Dogmatikáját*, valamint személyisége és Krisztus-követése minden porcikáját. Átütő erejét és hatását azért kell éppígy és fokozottan előtérbe helyezni, mert e nélkül nem érhető meg igazán a magunk erdélyi viszonyulása sem. Látásunk szerint önéletrajzi mása képezi azt a mértéket egyházi és társadalmi téren egyaránt, amely alá állva fejezhetjük ki róla alkotott véleményünket éppúgy, mint az ő sokak által vitatott állásfoglalását saját erdélyi problémáink viszonylatában.

A Bartheta vonatkozó dolgozatok sorában már ismerjük a Dávid Gyula bevezető „köszöntés”-ét.⁴ A *Református Szemle* sorrendjét követve, Buthi Sándor hajdani királyhágómelléki püspök következik. Nevének említése azért érdemel jelentősebb figyelmet, mert ő az egyedüli – amint írja –, aki 1959-ben személyesen találkozott svájci otthonában „századunk legnagyobbjával”, a professzorral.

„Feledhetetlen és egy életre szólóan érvényes tanítás marad számomra mindig mosolygó reménykedés és szavaiban a hit csodálatos felragyogása. [...] A több mint egy óráig tartó beszélgetés folyamán értettem meg igazán, hogy miért utasít el Istenről szóló tanításában és életében minden rezignációt és szkepszt.”⁵

³ Barth Károly: Önéletrajz. Részletek theologiai jellegű életrajzi beszámolóiból. In: *Református Szemle* 1966, (297–307.) 297.

⁴ Dávid Gyula: *Barth Károly köszöntése*, 291–296.

⁵ Buthi Sándor: Isten megismerése Barth theológiájában. In: *Református Szemle* 1966, (308–318.) 309.

Isten megismeréséről és istenismeretünk határaitól, valamint a megismerés céljáról és feladatairól esett még szó a beszélgetésben. Jó erről hallani, de közben az is megjegyzendő, hogy a gondolatcserében Barth egyáltalán nem érintette az ő Erdélyre néző állásfoglalását. Mindössze annyit jegyez meg – olvassuk –, hogy „1936-ban közöttünk járt”.⁶

Geréb Pál teológiai tanár részletes és alapos tanulmányban számol be a Barth dogmatikai rendszeréről.⁷ Joggal állítható, hogy – netalán – az egyetlen kutató, aki – a külföldieket is szem előtt tartva – elolvasta a Barth-irodalomnak minden egyes darabját, ideértve a „szekérderéknyi” *Dogmatika* (Barth kifejezése) mindenik kötetét. Kongenialitása és értékelő képessége ebben az összefüggésben csaknem páráját ritkítja az erdélyi teológiai irodalomban. Mindazáltal nála sincs nyoma a Barth Erdélyhez való viszonyulásának. Nem állott személyes kapcsolatban a svájci szisztematikus professzorral és az ő politikai küzdelmeivel. A jelen dolgozat íróját kivéve ugyanez állítható a tanulmányírók mindenikéről. Bár cáfolható lenne ez a megállapítás, de továbbiakig érvényes a feltételezés.

A *Református Szemle* sorrendjét ismét követve, és a helyszükére való tekintettel csupán a tanulmányírók nevének említésére, írásuk címének, illetve szakterületük feltüntetésére szorítkozunk: Tőkés István: *Barth Károly exegetikai gondolkozása*,⁸ Borbáth Dániel: *Az istentisztelet Barth teológiájában*,⁹ Juhász István: *Barth*

Karl Barth és kolozsvári hallgatósága (1936)

⁶ Buthi Sándor: *Isten megismerése Barth theológiájában*, 309.

⁷ Geréb Pál: Barth dogmatikai rendszere. In: *Református Szemle* 1966, 319–327.

⁸ Ld. *Református Szemle* 1966, 328–335.

⁹ Uo. 336–341.

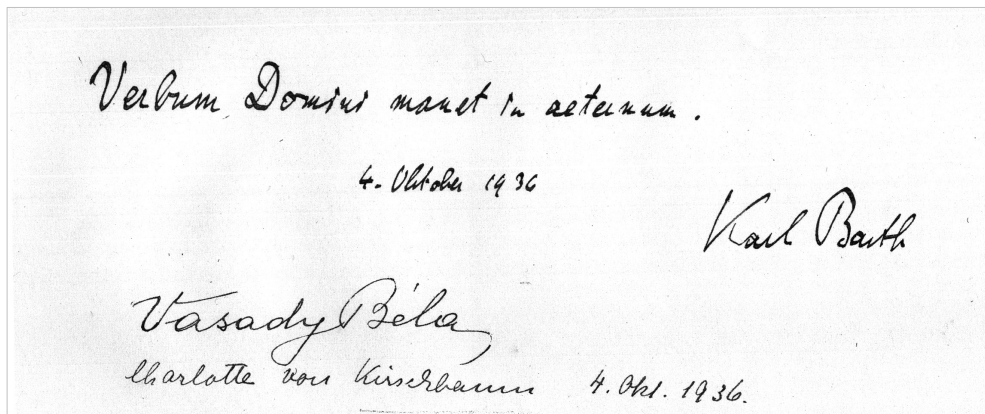
*hatása a Romániai Református Egyház teológiájára;*¹⁰ Nagy József: homiletikai szakterület; László Dezső: ekléziasztika; Maksay Albert: írásmagyarázat; Imre Lajos: pedagógia; Gönczy Lajos: bibliKateológia; Horváth Jenő: misszió-külmisszió; M. Nagy Ottó: Ige-teológia; Nagy András: ószövetségi biblia; Horváth István: történetkritika; Kozma Tibor: igehirdetés; Nagy Géza: egyháztörténet.

A Juhász István kiváltképpen értékes tanulmányából kitűnik, hogy az erdélyi református teológiai tudományosság képviselői mikortól és hogyan tükrözik a Barth Károllyal megbizonyított lelkeséget-szellemiséget és gyakorlati közösséget Anyaszentegyházunk és népünk szolgálatában. Magyarázatosan ez azt jelenti, hogy tanulmányaik és más természetű írásaik nyomán tájékozódhatunk arról, hogy miképpen tekintettek Erdélyből Barth személyiségére és „újreformátori”-nak is minősített gondolkozására, illetve a reájuk és egyházunkra gyakorolt Barth-hatásra.

A „hatás” elismeréséhez és bizonyításához tartozik, hogy a teológiai közösségvállalás mellett bizonyos kritikai szempont is érvényesült, pl. Nagy Géza, Maksay Albert, Dávid Gyula állásfoglalásában. Ez azonban nem zavarja a tulajdonképpeni hatást, amint ez kitűnik Juhász István általános áttekintéséből is.

A Juhász-tanulmányból az is nyilvánvaló, hogy a „dialektika teológia”, s ritkábban az „újreformátori teológia” szakkifejezések (*terminus technicusok*) valóban egyezőséget mutatnak irodalmunkban a Barth saját irányjelzésével. Túlzás nélkül állítható, hogy a két világháború közötti időszak olyan teológiai, egyházi-gyülekezeti megújulást jelzett Erdélyben – Barth hatására –, amely méltán vi-selheti az „újreformátori” szóhasználatot.

A „barthianizmus” megjelölés alkalmasint szintén hallható és olvasható volt az irodalomban, de már csak azért sem verhetett gyökeret, mert maga Barth is tiltakozott ellene. Viszont átütő erővel jelentkezett az „Ige teológiája”, és Barth hatására meg is honosodtak a mindmáig használatos kifejezések: az „Ige szerinti gyülekezeti élet”, az „Igeből táplálkozó missziói lélek”, az „Igere figyelő bel-és külmisszió”, az „Ige mérteke alá helyezett társadalom”, a magyarságtudat, a

Karl Barth, Vasady Béla és Charlotte von Kirschbaum bejegyzése
a Kolozsvári Teológia vendégeknyvébe (1936)

humánus és a világnézet, politika és egyébek. Mindez pedig történhetett és történt a Barth által képviselt „tudományosság, szigorú szisztematikusság”, „építő” és ébresztő gondolkozás keretei között.

Az eddigi összefoglalás szerint nagyvonalakban jellemezhető a Barth személyisége által meghatározott és az ő „hatás”-át irodalmilag igazoló tényállás, amit maradandóan épp jövőre nézően bizonyít az erdélyi református lelki-szellemi élet a maga tudományos, gyakorlati, hétköznapi és ünnepi vetületében. „Reménységbe” ágyazottan elvárható, hogy a megbizonyítás részletkérdései is feldolgozásra kerüljenek. Ez lesz/lenne a legértékesebb válasz a bevezetésben megfogalmazott kérdésre: miképpen viszonyult és viszonyul az erdélyi református egyház Barth személyiségéhez és az ő erdélyi magyar kapcsolataihoz? Akár doktori értekezést is méltán igényelhet ez a kérdésfelvetés.

A cím szerinti viszonyulás másik vonatkozása így fogalmazható meg: hogyan viszonyult – s talán ma is viszonyulna – maga Karl Barth az erdélyi magyar sorskérdésekhez és azok sorában az Ige szerint reformált egyházunkhoz?

A „viszonyulás”-nak van egy közismert tekintete: az ő meghíváson alapuló erdélyi látogatása. A meghívás elfogadása nyilvánvaló megbizonyítása annak, hogy az akkor 50 esztendőes Karl Barth, immár svájci teológiai professzor és egyetemesen ismert közéleti személyiség, figyelemmel hordozta a Trianon után idegen uralom alá került magyarság sorsát, közelebbről pedig az erdélyi református egyház életét. A látogatás 1936. október 5–6-ra esett, önéletrajzában ezt csak fölemlíti:

„1928-ig személyes ismeretségem Svájcra, Németország nagyobb részére és Hollandiára korlátozódott. 1929-ben láttam először Itáliát, s azután a következő években egyszer vagy többször: Angliát és Skóciát, Dániát, Franciaországot, Csehszlovákiát, Magyarországot és Romániát.¹¹

Tehát 1929-ben látogatott először Romániába, közelebbről pedig Erdélybe. Külön-külön egyik országról sem beszél, hanem összesítően foglalja együvé mindeniket:

„Ma már nem értem, hogy korábban hogyan gondoltam, hogy olyan sok a tanulni- és tennivalóm a dolgozó szobámban és annak közvetlen környékén, hogy nem vágyakoztam a távolba, de bizonyára jó volt így. Mindenesetre ma már nem tudom, milyen lehettem anélkül, hogy ezek a távoli tájak [Erdélyt is ideértve], múltjuk, jelenük és embereik, többé-kevésbé világosan szóltak volna hozzám, [...], anélkül, hogy theologiai munkámban tartósan gondolnom kelljen arra az egyházban lévő sok egyházra, amelyekben annyi visszhangra és munkaközösségre találtam, és az érettük való felelősségvállalásban részt nyertem. [...] Csak most látom másokon, hogy magatartás, figyelem és munkábaállás szempontjából milyen a különbség aközött, ha valaki megteszi ezt, vagy ha ezt nem teszi.

¹¹ Barth Károly: *Önéletrajz. Részletek theologiai jellegű életrajzi beszámolóiból*, 297–298.

Hogy én ezt megtettem, [...] jelentette azt a komoly és örömmel vállalt elkötelezettséget, hogy azt az egy szükséges dolgot megismerjem, mint az egy egyházban minden egyházra nézve szükséges dolgot ismerjem meg, és – amennyiben ez az én feladatomban lehet – képviseljem is.”¹²

Ennek a hosszú önéletrajzi üzenetnek úgy van igazán értelme, ha a szerző gondolatához igazodva, minden sorát Erdélyre (Romániára) is vonatkoztatjuk. Így tudhatjuk meg, hogy Barth miképpen gondolkozott Erdélyről és benne egyházunkról, magyarságunkról, azaz: miképpen viszonyult hozzánk.

Viszonyulásának első konkrét jelentkezése a már említett 1936. évi látogatása volt. Nincs tudomásunk arról, hogy erről a látogatásról ő maga valahol vagy valamikor személyesen beszámolt volna. Azonban magyarországi útjai (1936 és 1938) összefüggésében a kíséretében levő munkatársai, főképpen a Charlotte von Kirschbaum titkárnő naplójegyzetei, viszonylagos részletességgel leírták az 1936-os romániai, erdélyi és partiumi történéseket is. A leírás olvasható a Ferencz Árpád szerkesztésében megjelent *Világok vándorai* című könyv hasábjain.¹³

Kétségtelen, hogy ez az útleírás szerű megemlékezés értékes és olvasmányos visszatekintést nyújt arról, hogy Barth – előadások tartásával egybekötve – hogyan látogatta meg a Kolozsvári Református Teológiai Fakultást, és szolgált Nagyváradon is a lelkészek gyűlésén, valamint az ottani gyülekezetben. Bizonyos, hogy a leírás szerinti történések a maguk módján tükrözik a Barth viszonyulását mihozzánk, de itt sincs nyoma az ő személyes és közvetlen hozzáállásának, eltérően a magyarországi látogatásoktól és az írásbeliség ottani bizonyosságaitól. A könyv jelentős része épp ezt a személyes kapcsolatot örökíti meg a Barth-Vasady levelezés által, de ennek ismertetése nem tartozik mostani feladatunkhoz.

Ismételnünk és hangsúlyoznunk szükséges, hogy a magyarországiakhoz hasonló személyes és közvetlen Barth-nyilatkozatok vagy más természetű hozzájárulásokat, tudniillik erdélyi összefüggésben, nem tartalmaz a *Világok vándorai* című kiadvány. Arról sincs tudomásunk, hogy Barth valaha is írásban vagy élő szóban foglalkozott volna nyilvánosság előtt az ő 1936-os erdélyi látogatásával. Mindössze az Eberhard Busch *Karl Barths Lebenslauf* című életrajzban¹⁴ találunk egy fényképet róla Vásárhelyi János püspök és Tavaszgy Sándor teológiai professzor társaságában, az ún. „Barth-émlékfa” (sajnos, nem maradt meg) ültetése alkalmából a felirattal: „Erdélyben, Kolozsvárott 1936 őszén”, valamint egy másik fényképfelvételt ugyancsak kolozsvári látogatásáról az itteni professzo-

¹² Barth Károly: *Önéletrajz. Részletek theologiai jellegű életrajzi beszámolóiból*, 297–298.

¹³ Ferencz Árpád (szerk.): *Világok vándorai. Úti beszámoló Karl Barth 1936-os és 1948-as magyarországi látogatásáról. Karl Barth és Vasady Béla levelezése*. Debreceni Református Hittudományi Egyetem Karl Barth Kutatóintézet kiadványai 1. Debreceni Református Hittudományi Egyetem, Debrecen 2007.

¹⁴ Busch, Eberhard: *Karl Barths Lebenslauf*. Nach seinen Briefen und autobiografischen Texten. Chr. Kaiser Verlag. München 1975.

rokkal együtt (Tavaszy Sándor, Imre Lajos, Gönczy Lajos, Nagy András stb.). Ez volt az ún. búcsúfénykép a *Világok vándorai* szerint.

Nem tartozik ugyan szorosabb értelemben a jelen dolgozat anyagához, de mégis föl kell említeni, hogy 1956-ban általánosnak mondható vád érte Karl Barthot a magyar forradalommal kapcsolatos magatartásáért. Erdély ugyan már Romániához tartozott akkor, de az ügy érdemi vonatkozása szerint az erdélyi magyarság is az események sodrában állott. Többek között ekkor szenvedett mártírhalált Sass Kálmán református lelképásztor is. Ebben az összefüggésben nyilatkozott vádlóinak Barth Károly a következők értelmében:

„Az 1956-os Mozart-évben, ugyanabban az évben tehát, amikor a magyarok ügye történt, egész Svájcban hírhedtté váltam, hogy nem szidtam a kommunistákat. Abban az esetben tehát nem olyasmi volt a baj, amit mondtam, hanem amit nem mondtam, azaz, hogy nem álltam be azon vádlók kórusába, akik akkor megjelentek. Politikai érdeklődésem a mai napig kísér.”¹⁵

Ennél a közvetett (indirekt) és magyarázható állásfoglalásnál jellegzetesebb Barth közvetlen és névre szóló viszonyulása (1966) az Eberhard Busch utolsó egyetemi tanárségédje közlésében: „Ma írtam egy levelet a Barth megbízásából Tőkés István professzornak a romániai Kolozsvárra. Ebben közöltem, hogy Barth alkalmilag rátalált Charlotte Kirschbaum titkárnőjének egyik naplójára.” A napló olvasása rendjén visszaemlékezett az ő magyarországi és romániai tartózkodásaira. Eszébe jutottak „ottani kedves keresztyén embertársai”. A Tőkés Istvánnak szóló levél így folytatódik:

„Legyen tudatában, hogy Karl Barth, aki 1936 óta figyelemmel kíséri a keresztyének sorsát a maguk életviszonyulásai keretében, mindnyájukkal közösségben érzi magát, és sajátos helyzetük és feladataik szem előtt tar-

Az ún. „Barth-emlékfá” ültetése. Balról jobbra: az előtérben Karl Barth, Vásárhelyi János és Tavaszzy Sándor; a háttérben pedig Gönczy Lajos, Nagy András, Maksay Albert és László Dezső.

¹⁵ Karl Barth: *Utolsó bizonyágtételek*. Ford.: Ferencz Árpád. Karl Barth Kutatóintézet kiadványai 5. DRHE, Debrecen 2010. A mű eredeti címe: Barth, Karl: *Letzte Zeugnisse*. Theologischer Verlag, Zürich 1976.

tásával gondol rájuk. Mindnyájuknak és kiváltképpen önnek kívánja, hogy ott, sajátos egyéni útjaikon járjanak [1966!] keresztyén szabadságban és emberi szolidaritásuk gyakorlásával, jó reménységgel és türelemmel, bátran és alázatosan, egyszerűen és örvendezve, a Jézus Krisztusban ápolt közösség ajándéka birtokában.”¹⁶

A Karl Barth részéről jövő erdélyi viszonyulásnak ennél tisztább és evangéliumibb kifejezése nehezen képzelhető el. Összevethető, s talán össze is vetendő az 1956-os „idézet” ezzel a 10 év utánival.

Jó lenne tudomást szerezni arról, hogy küldött-e még Barth másvalakinek (másvalakiknek) hasonló és névre szóló üzenetet. A Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézet levéltára nyilvántartásában nincs ilyen természetű adat, de áldást jelentene, ha mégis található lenne akár ott, akár ismert vagy ismeretlen személy hagyatékában (Tavaszy Sándor, Molnár Károly, Imre Lajos, Geréb Pál, Juhász István stb.). Függetlenül az eredménytől, a kérdésfelvetés gondolatához tartozik az az 1940 őszi fogalmazott és Tókés Istvánnak szóló személyes levél Karl Barhtól, amelyben ő, Barth az akkori viharos események sodrában félreérthetetlenül kifejezte a maga teológiai-politikai állásfoglalását.

Ez a levél mindmáig nem került nyilvánosság elé a Barth-irodalomban, ideértve a már érintett *Világok vándorai* könyvet is, amely magyar vonatkozásban egyébként értékes dokumentumokat tartalmaz ebből a háborús időből. Az 1940-es év még csak nem is szerepel benne, jöllehet az Erdélyre néző politikai feszültség akkor éppenséggel napirenden volt. Ez a hiányérzet fokozottan alkalmazható a Barth–Vasady levelezésre, amely a könyv jelentős mennyiségi-minőségi anyagához tartozik.

A Barth-levél jelentőségét nem lehet eléggé hangsúlyozni. Történelemszemléleti képzetársítással egy elveszett és eddig ismeretlen Kálvin-levélhez hasonlítható a régmúlt időből. Mintha valaki „erdélyi kálvinista” talált volna rá erre a 16. századi kincsre, azzal a különbséggel, hogy a Kálvin aláírása helyett a „Barth Károlyé” található. Európa-szerte felűnést keltene az elképzelhetetlen találat.

Nos, a tényleges idői keretek között gondolkozva, arról van szó, hogy a második világháború kezdeti szakaszában, amikor (1940) milliók figyelmét kötötte le a Magyarország és Románia közötti határvita, anélkül, hogy az érdekelt felek kölcsönös megállapodásra jutottak volna, Bazel városa tudományegyetemének teológiai fakultásán stipendiummal folytatta tanulmányait Tókés István erdélyi ösztöndíjas. Barth professzor szemináriumában is dolgozott, s hallgatta az ő dogmatikai előadásait. Egy alkalommal meghívást nyert délebedre a professzor asztalához. Az erdélyi egyházi és társadalmi – magyar – kérdésekből beszélgettek, s egyidejűleg a professzor saját szolgálati viszonyairól is említést tett, mint pl. a Brunner Emil zürichi tanártársa és a közötte folytatott párbeszédéről.

¹⁶ Busch, Eberhard: *Meine Zeit mit Karl Barth*. Tagebuch 1966–1968. Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen 2011, 676.

A félévi (egy szemeszteres) tanulmányozás után hazaérkezett Tőkés István levélben tájékoztatta professzorát a második Bécsi Béke döntéséről, vagyis Észak-Erdélynek Magyarországhoz való csatolásáról és a magyarok lelkesedő öröméről. Egyszermind köszönetet mondott professzorának mindazért, amiben tanítványként részesült a nagytekintélyű és mintegy világhírű tudós vezetése nyomán. Köszönő levelében fölemlítette a *predestinációval* és a *gyermekkeresztséggel* kapcsolatos erdélyi kritikákat, valamint a határváltozással járó kérdéseket is.

Barth a beszámolóától függetlenül is tájékozódott volt mind a politikai helyzetről, mind az országhatárok körüli ellentétes véleményekről, vélekedésekről. Ismerte a román katonaság Észak-Erdélyből való kivonulásának eseményeit, éppúgy, mint a magyar haderők bevonulását és a lakosság ujjongó lelkesedését és vendégfogadását, kiváltképpen pedig „erdélyi magyar barátainak”, kolozsvári professzortársainak elégedettségét. Tájékozódottsága szellemében kísérté figyelemmel a „kettészakadt Európa” mindennapjait és tévelygéseit, s féltő szeretettel mérlegelte – nem titkolt ítéletmondással – a háborús viszonyok alakulását. Ez tűnik ki a nevezett tanítványának küldött válaszleveléből, amelynek végleges levéltári elhelyezéséről (Kolozsvár, Bazel vagy másutt?) gondoskodni kell(ene).

Az eredeti levél fordítása

Prof. D. Karl Barth
St. Albanring 186
Basel

Basel, 25. September 1940

Kedves Tőkés Úr!

Augusztus 9-én keltezett üdvözlete örömmel töltött el, és nem akarom azt válaszolatlanul hagyni. Képeslapján még a román bélyegeket látom. De hát ez már megváltozott.

Gondolataim visszavezetnek mindarra, amit 4 évvel ezelőtt Kolozsváron a román uralom tekintetében láttam és hallottam, és mindenekelőtt kedves magyar barátaim forró vágyaira gondolva, a bekövetkezett változásnak velük együtt örvendtettem. Azonban arra nézve még nagyobb a gond bennem, hogy vágyaik beteljesedése nyomán a jelenlegi pillanatnyi siker nem lehet igazi áldás a Németország és Olaszország vazallusává lett Magyarországon.

Ennélfogva valóban megértem, amit ön nekem ír, hogy jelenleg sokan kételkedően viszonyulnak hozzám. Alkalmadtán megmondhatja nekik, hogy a viszonyulás kétoldalúan kölcsönös. Én ugyan nem veszítettem el bizalmamat magyar barátaim iránt, de nyilvánvalóan elkerülhetetlen, hogy bizonyos ideig nagyon különböző utakon mozgunk. Ezért jelenleg nem csak külső, hanem belső okok miatt sem tudok odautazni.

Remélem, hogy a gonosz álmom, illetve még inkább az a mámor, amelyben most a fél világ található, egyszer majd csak befejeződik, és akkor könnyebben megértjük egymást, mint most. Vonatkozik ez a gyermekkeresztségre éppúgy, mint a predestinációra.

Igaznak tekinthető-e, hogy a kolozsvári evang. [azaz: református] kórház károkát szenvedett a románok kivonulása alkalmával? Én annak idején meglátogattam, és a hír fölöttébb nyomasztóan hat reám.

Alkalmasint köszöntse a kolozsvári professzorokat, ami pedig az ön személyét illeti, fogadja a legszívélyesebb üdvözetet

az ön
Karl Barthjától

Az eredeti levél másolata

Prof. D. Karl Barth
St. Albanring 186
Basel

Basel, 25. September 1940

Lieber Herr Tőkés!

Ihr Gruss vom 9. August hat mich gefreut, und ich möchte ihn nicht unerwiedert lassen. Auf Ihrer Karte sehe ichh noch die rumänischen Postmarken. Das ist nun anders geworden. Im Gedanken an vieles, was ich vor 4 Jahren in Klausenburg von der rumänischen Herrschaft gesehen und gehört habe, und vor Allem im Gedanken an die so heissen Wünsche meiner lieben ungarischen Freunde, habe ich mich über die nun eingetretene Veränderung mit Ihnen gefreut. Aber die Sorge ist doch noch grösser in mir, dass auf dieser Erfüllung iener Wünsche, auf einem zum Vasallenstaat von Deutschland und Italien gewordenen Ungarn trotz dieses augenblicklichen Erfolges kein rechter Segen liegen kann.

Ich verstehe darum gut was Sie mir schreiben, dass Viele mir gegenwärtig etwas bedenklich gegenüber stehen. Vielleicht sagen Sie ihnen einmal, dass dies auf Gegenseitigkeit beruht. Ich habe das Vertrauen zu meinen ungarischen Freunden nicht verloren, aber es ist offenbar nötig, dass wir uns nun für eine Weile auf sehr verschiedenen Wege bewegen. Ich könnte darum gegenwärtig nicht nur aus ausseren, sondern auch aus inneren Gründen nicht gut dorthin kommen.

Ich hoffe dass der böse Traum oder viel mehr Rausch, in dem sich jetzt die halbe Welt befindet, einmal zu Ende sein wird, und dann werden wir uns besser verstehen als jetzt, auch über die Kindertaufe und Prädestination! Es hängt nämlich Alles zusammen!

Ist es wohl richtig, dass das evang. Krankenhaus in Klausenburg beim Abzug der Rumänen Schaden gelitten hat? Ich habe es damals besucht und war sehr bestürzt über diese Nachricht.

Grüssen Sie gelegentlich die Herren Professoren in Klausenburg, und empfangen Sie selbst die herzlichsten Grüsse

von Ihrem
Karl Barth

A levél elemzése és értékelése sokrétűen tanulságos. Feltűnő, hogy szerzője már feladói címénél sem közöl egyebet – bár ezt megtehetette volna –, mint azt, hogy ő valóban a tanítói szolgálat elhívottja, s mint ilyen, a „honoris causa” doktori (D.) minősítés birtokosa. Még az általánosan szokásos doktori (dr.) címet sem használja. Ha pedig aláírásával kapcsolatosan az „ön Karl Barthja” kifejezőmódról tekintünk, még inkább nyilvánvaló, hogy formások tekintetében sem igényel egyebet, mint hogy ő *Jézus Krisztusnak a szolgája, elhívott apostola, az evangélium hirdetésére elválasztott levélírója* (Róm 1,1), aki engedelmeskedik küldő Ura megbízásának: *Ti pedig ne hívassátok magatokat Mesternek, mert egy a ti Mestertetek, a Krisztus; ti pedig mindnyájan testvérek vagytok. ...Doktoroknak se hívassátok magatokat, mert egy a ti Doktorotok, a Krisztus.* (Mt 23,8.10)

Szintén jellemző, hogy a borítékban hozzá érkezett képeslapon ráfigyel az országhatár-változás adottságra: Észak-Erdély léte mellett is a „román postabélyegekre”. Amint írja: „Képeslapján még a román bélyegeket látom. Ez azonban most már megváltozott.” Ennél még fontosabb, hogy a határváltozást követően, levelében visszaemlékezik az 1936-os látogatására az Erdélyi Református Egyházban: „Gondolataim visszavezetnek mindarra, amit 4 évvel ezelőtt Kolozsváron a román uralom tekintetében láttam és hallottam, és mindenekelőtt kedves magyar barátaim forró jókívánságaira.”

Ebből a visszaemlékezésből akár külön dolgot lehetne írni a Barth szerinti testvér-baráti kapcsolat ápolásáról és a közösség jelentőségéről azokkal a „magyar barátokkal” (Tavaszy Sándor, Imre Lajos, Vásárhelyi János, Borbáth Dániel, M. Nagy Ottó, Molnár Károly), akik erdélyi-partiumi útján melléje állottak mint kísérők, fordítók vagy érdeklődők.

Történelmi tény, hogy a második bécsi döntésben az érdekelt hatalmasságok (Németország és Olaszország) saját akarukat fogadtatták el az egymás között megállapodni nem tudó Romániával és Magyarországgal. Mindazáltal a jelen tanulmány nem a nagyhatalmakra helyezi a hangsúlyt, még csak nem is a Barth állásfoglalására, hanem arra a mindenektől függetlenített valós tényre, hogy a szóban forgó Bécsi Döntés a magyarság számára akkor és úgy Isten kegyelmi gondviselését jelentette. Ez még annak a szem előtt tartásával is igaz, hogy Teleky Pál miniszterelnök – állítólag – egy „papiros”-nak minősítette volna azt, s a köztudatban Erdély kettőbe osztása sok családnak a szétszakítása miatt is próbas fájdalomt jelentett. Vásárhelyi János püspök kifejezése szerint: „Egyik szemünk örvend, s a másik sír.” Végeredményben mindenki hálát adott a „döntés”-ért. 1940–1944 között a magyarok a szó legszorosabb értelmében, kiáradó lelkesedéssel fogadták falvakon és városokon, szórványokban és tömblakosság esetén egyaránt. A „gondviselés” ajándékozta Erdély területén új élet kezdődött fiatalok és öregek, férfiak és nők számára egyenlő mértékben, foglalkozástól és egyéb megosztottságtól függetlenül. Ezt még a Reményik Sándor sírása sem vonhatja kétségbe, sem el nem erőltetheti. Közvetett formában az öröm és hálaadás valóságát-igazságát erősíti meg – kiváltképpen hangsúlyt érdemelve – a Barth-levél záró mondata is: „Alkalmassint köszöntse a kolozsvári professzorokat, ami pedig

az ön személyét illeti, fogadja a legszívélyesebb üdvözlötet...” Közösségvállalás bizonyossága nélkül ilyen zárszónak nem lenne értelme.

Mindennek épp ellentétje látszik (látható?) az „álom” és „mámor” által megbélyegzett Németországhoz és Olaszországhoz kapcsolódó viszonyulásban. Ugyanis egész Európa területén jelentkezett a politikai kísértés, hogy hitelt adjon a német nemzeti szocialista és olasz fasiszta ideológia térhódításának és az azt támogató, igazoló hatalmi rendszereknek és hódításuknak, s főként a zsidóság és a cigányság elleni rasszista magatartásnak. A kísértés Erdélyt is fenyegette, de távolról se állítható a gyökérverése. Ezzel tisztában volt Barth is. Egyébként aligha köszönthette volna (1940!) a „kolozsvári professzorokat”, s még kevésbé említette volna a „gyermekkeresztség” és a „predestináció” jövőre mutató problémáját.

A „kísértés”-t kizáró hitbeli egyezőségnek és „bizalom”-nak beszédes bizonyossága az is, hogy a hitleri győzelmi mámor kellős közepén, 1936-ban fogadta el Barth az Erdélyi Református Egyházkerület és annak Teológiai Fakultása részéről a „honoris causa” doktori címet, és Vásárhelyi János püspökkel örvendett az ún. „Barth-fa” ültetésének. Egyfelől tehát nyilvánvaló a „magyar barátai”-hoz és a „professzorok”-hoz való felhőtlen viszonyulása és az egyházi-társadalmi közösség megvallása, s ugyanúgy – másfelől – annak a határozott „nem”-nek a kifejezése, amelyik mintegy kizárni látszik az előbbieket hitelességét, vagyis az Észak-Erdély új helyzetének „áldott” létrehozását.

Az Erdélyi Református Egyház érdemileg még nem nézett szembe a Karl Barth párhuzamos „igen”-jével és „nem”-jével. Nem is foglalkozott a mélyen fekvő feszültséggel. Arról sincs tudomásunk, hogy Barthenál egyáltalán jelentkezett-e a probléma, s ha igen, akkor miben állott nála a megoldás. Mindössze annyi állítható, hogy ő – a „reménység” feltétele alatt – nem zárta ki a majdani tisztázást. Saját szavai szerint: „Remélem, hogy a gonosz álom, illetve még inkább az a mámor, amelyben most a fél világ található, egyszer majd csak befejeződik, és akkor könnyebben megértjük egymást, mint most. Vonatkozik ez a gyermekkeresztségre éppúgy, mint a predestinációra.”

Tiszta beszéd, de eközben az Észak-Erdély és Dél-Erdély egyháztörténeti problémája és jelenlegi-jövőbeni ügye a kérdőjelek világához tartozik. A politikai „megoldottság” ezen semmit se változtat. A Barth „nem”-je és áldásmegvonása továbbra is szembefeszül a magyarság és a „magyar barátok” „igen”-jével. Ebből származik az a feladat, amelyre igyekeznek – bár – rámutatni a jelen vizsgálódás.

Saját levele szerint – láthatunk – Barth kellően tájékozódott a politikai események tárgyában. Amint írja: „Magyar barátaimmal együtt örvendtettem a bekövetkezett változásnak. Azonban már nagyobb bennem a gond, hogy vágyaik beteljesedése nyomán a Németország és Olaszország vazallusává lett Magyarországon a jelenlegi pillanatnyi siker nem jelenthet igazi áldást. Ennélfogva valóban megértem, amit ön nekem ír, hogy jelenleg sokan kételkedően viszonyulnak hozzám. Alkalomadtán közölheti velük, hogy a viszonyulás kétoldalúan kölcsönös. Én ugyan nem vesztettem el bizalmamat magyar barátaim iránt, de

nyilvánvalóan elkerülhetetlen, hogy bizonyos ideig nagyon különböző utakon mozgunk. Ezért jelenleg nemcsak külső, hanem belső okok miatt sem tudhatnánk odautazni.”

Kétségtelen, hogy vitathatatlan ez az önelhatárolás a magyar barátoktól. Akár szakításnak is nevezhető. Velük együtt örvend, de mégsem hallgatja el a maga ellenvéleményét. Valóban félreérthetetlen a baráti igen, s másfelől a szakításra mutató nem. A helyzetet pedig súlyosbítja az „áldás” kétségbevonása. A mai napig időszerű problémának és a benne rejlő feszültségnek konkrét jelentkezését azzal is szemlélteti, hogy benne Észak-Erdélynek és Dél-Erdélynek a jogossága és igénye tartható-e fenn, vagy pedig az áldásnélküliség bélyegét hordozza ez az immár nemlétezőn létező helyzet.

Olvasóink képzeljék el – s ne vonakodjanak ettől –, hogy 1940-ben élnek, és pedig Karl Barthnak és az erdélyi magyar professzoroknak a tanácskozási alkalmából. Felszólítást nyernek a személyes állásfoglalásra, nevezetesen, erre: milyen indoklással mondanának Észak-Erdély folytatódására akár igent, akár nemet?!

A felszólítás másik része arra vonatkozik, hogy az előbbi, politikainak is nevezhető kérdést miért kapcsolja össze Barth a „gyermekkeresztség”, illetve a „predestináció” teológiai tartozékával? Illetékes Barth-kutatóknak ezt is vizsgálat tárgyává kellene tenniük az ő fogalmazására támaszkodva: „Vonatkozik ez a gyermekkeresztségre éppúgy, mint a predestinációra.”

A kettes kérdés folytatódik Barthnak azzal a „reménység”-ével, hogy „a gonosz álom, illetve még inkább az a mámor, amelyben most a fél világ található, egyszer majd befejeződik, s akkor könnyebben megértjük egymást.”

Az álom-mámor ideje lejárt 1940-től 2012-ig. Ez csaknem háromnegyed évszázad a maga 72 esztendejével. Már csak a történelmi események (4 évi erdélyi magyar élet, 45 évi kommunista világ, 23 évi rendszerváltás-időszak) is igénylik a „reménység” beteljesedéséről való számadást. Igaz, hogy a román csapatok kivonulását (1940) újbóli bevonulásuk követte (1944) megannyi szörnyűséggel együtt (Maniu-gárdisták, Erdély demográfiai térképének tragikus megváltozása, sovinizmus és tartozékai), de érdemileg mindez nem gyöngítheti – úgy véljük – Barth hajdani reménységét az „egymás megértése tekintetében”, halála után 44 esztendővel.

A német-olasz világháborús vereséggel (1945) felszámolódtott ugyan az előre látott „áldás nélküiség”, de azt felváltotta a csaknem félévszázados kommunista diktatúra és az azzal együtt járó „szabadkéz” érvényesülése, ideszámítva a mindmáig (?) tartó „posztkommunista-nacionalista” román próbaidőt is.

Átmenetileg Barth nem tartotta egyenlőnek a két német-orosz világnézetet (nacionalizmus-kommunizmus) és diktatúrájukat, de halála esztendejében már úgy élt a köztudatban, mint aki meggyőződött a nevéhez kapcsolódó történelemminősítés túlhaladottságáról, azaz már nem részesítette előnyösebbnek a kommunizmust a hitleri nemzeti szocializmusnál. Ezt ő így fejezte – volna – ki:

A sztálinista kommunizmus és a hitleri nemzeti szocializmus testvérek ugyan, de egymással szembefeszülő mostohatestvérek.

A politikai és történelmi kérdések szakszerű viszonyítása nem tartozik a „Barth Erdélyről” gondolatkörhöz. Azonban ide tartozik az az egyházi és egyháztörténelmi feladat, hogy tisztázzódjék a Barth „reménységbe ágyazott” állásfoglalása az Észak-Erdély-probléma születése, átmeneti érvényesülése és felszámolódása tekintetében. Ez napjainkban is foglalkoztatja a felelősséget hordozó erdélyi magyarság szellemiségűeket.

Nem férhet kétség ahhoz, hogy a világháború utáni zűrzavarban Karl Barth bizonyíthatóan hozzájárult erdélyi református egyházunknak a kommunista kényszerhatalom előtti kérdőjeles térdhajtásához. Bereczky Albert dunamelléki püspök és Péter János elvbarátja, Müller Frigyes romániai német evangélikus püspök, Vásárhelyi János erdélyi református püspök és sokan mások hivatkoztak arra, hogy Barth szerint cselekszenek a szocialista kommunizmushoz való viszonyulásukban. Ma pedig kérdezni kell: vajon ez volt-e a keresztyén engedelmesség útja, vagy pedig – például – a Márton Áron római katolikus erdélyi püspök személyéhez kapcsolódó ellentétes magatartás? Konkrétabb fogalmazással: vajon az 1949-es *Határozat (Moțiune)* aláírása jelentette-e a hitbeli engedelmisséget, vagy pedig ennek a megtagadása?

A válaszadás tárgyilagossága érdekében idézzük a *Romániai Magyar Református egyház élete. 1948–1989* című könyvből a *Móció és a beilleszkedés* fejezetet,¹⁷ azzal a hangsúlyozott megjegyzéssel, hogy ez a helyzetismertetés nem 1990-ben, hanem 1987–1988-ban keletkezett, a Püski Kiadó kezdeményezésére, és csupán a Kádár korszak szellemének a hatása alatt jelent meg a temesvári forradalom beindítása után. A kézirat már 1989 elején a kiadó birtokában volt, és csak Benda Kálmán történész és Hegedűs Loránt magyarországi püspök, zsinati elnök nyilvánosság előtti állásfoglalása nyomán vállalta a nyomtatást.

Szintén a tárgyilagosságot jellemzi, hogy a *Móció* történelmi megítélése mind a mai napig hiányzik. Már csak emiatt is fokozott felelősség hárul az illetékes szakemberekre és kutatókra.

A felelősség-hordozás szolgálatában kell szem előtt tartani, hogy a román „Kultusztvörvény” megjelenése és a „Szervezeti szabályzat” jóváhagyása után, az országban működő történelmi kultuszok vezetői 1949. június 23-án aláírták és az államhatóságok legmagasabb képviselőinek (Gróza Péter miniszterelnök, Luka László pénzügyminiszter, Stanciu Stoian kultuszminiszter) átnyújtották azt a közös *Határozatot (Moțiune)*, amelyben hálájukat tolmácsolják szervezeti szabályzataik elismeréséért, valamint azért, hogy az államhatóságok ünnepélyesen biztosították a vallásszabadságot a „templomokban és az imaházakban”. Hasonlóan tudomásul vették az egyházak képviselői nemcsak „az oktatás laicizálását”, hanem azt is, hogy az állam „magára vette” a társadalmi megsegítés gondját (öreges, árvák, betegek problémáit). Az aláírók közül hiányoztak a

¹⁷ Tókés István: *Romániai Magyar Református egyház élete. 1948–1989*. Magyarságkutató Intézet, Püski Kiadó, Budapest 1990, 80–81.

római katolikusok, akikről így nyilatkozik a Iustinian román pátriárka fáradozása nyomán megfogalmazott *Határozat (Móció)*:¹⁸

„Egyetlen kultusz tanúsít elégedetlenséget, mely a múltban a többi egyházzal és magával az állami szuverenitással szemben privilégiumot biztosított magának. Csupán ennek a kultusznak a reprezentánsa hiányzik ma közülünk, amiért, úgy véljük, nem hibásak a kultuszhoz tartozó hívők.”¹⁹

Ily módon a Román Ortodox Egyház és az államhatóságok (köztük az akkor még létező kisebbségi minisztérium vezetője, Takács Lajos) együttműködő vezetése mellett és az adott kényszerhelyzetben, a történelmi egyházak ráütötték helyeslő pecsétjüket mindarra, amitől megfosztotta egyházaikat a „népi demokrácia”.²⁰ Erdemileg ugyanezt tartalmazza az *Egyházi iskolák államosítása egyházi nézőpontból* című tanulmány.²¹ Ezzel Groza miniszterelnök tisztában volt munkatársaival együtt, és végeredményben a maga román népe érdekében úgy tudott kedveskedni a kisebbségi egyházak iránt, hogy egyidejűleg megfosztotta mindenkiket – perspektívikusan is – emberi és evangéliumi szabadságuktól. Bizonyosága ennek a „templom és az imaház” félrevezető kifejezése a *Móció*ban.

Hogy minderről mit és mennyit tudott Karl Barth, immár nem állapítható meg. Mindössze annyi bizonyos, hogy a német nemzeti szocializmus és az olasz fasizmus bukásához kapcsolt reménysége szerinti „könnyebben megértjük egymást” váradalma nem teljedett be. Az „álom és mámor” világa szintén végéhez érkezett, de nyitva maradt a „reménységhez” fűzött váradalma. Sajnos, az elhunyt Barthot nem lehet megkérdezni, de – vulgáris kifejezéssel élve – a „cseberből vederbe esés”, illetve a cseberből egy még nagyobb cseberbe esés ténye évszázadosnak mondható valósággá lett. A nemzeti szocialista-fasiszta diktatúrát felváltotta a reánk nézve jelentősen veszedelmesebb kommunista önkényuralom, amely testestől-lelkestől tulajdonába akarta venni minden kiszolgáltatottját. Mindez pedig párosult a román nacionalizmussal, amely ellen csak tört reménnyel küzdhet a Karl Barthhoz őszintén ragaszkodó és őt nagybecsülő erdélyi „magyar barátok” és „professzorok” köre.

Ebben a próbás történelmi helyzetben akarva, nem akarva emlékezni kell arra, hogy a vazallusi állapotnak nevezett körülmények közötti állapotban, és az „áldás” nélküliség feltételezett korszakában az evangélium szolgálatát semmi és senki nem gátolta Erdélyben, holott az „álom” és a „mámor” eltávolításának évtizedeiben – Barth halála előtt és után – kényszerszolgátságra jutott az erdélyi

¹⁸ Ld. Tőkés István: Püspökünk Bukarestben. In: *Református Szemle* 1949, (318–325.) 318–320.

¹⁹ Ld. Tőkés István: *Püspökünk Bukarestben*, 318. Tőkés István: *Romániai Magyar Református egyház élete*, 80.

²⁰ Ld. Tőkés István: *Püspökünk Bukarestben*, 318.

²¹ Ld. Tőkés István: Egyházi iskolák államosítása egyházi nézőpontból. In: Árvay Katalin – Dobra Judit (szerk.): *Emlékkönyv a Székely Mikó Kollégium alapításának 150 éves évfordulójára*. Charta, Sepsiszentgyörgy 2009, 87–90.

magyarság, s csak „apró lépésekkel” lehet az alagút végéhez közeledni, az állampolgári népi-nemzeti egyenlőség álmával.

Barthnak igaza volt, van és marad abban, hogy a hitleri nagyhatalom önkénye és hitgyalázása – gondolhatunk például Bonhoeffer mártírhalálos kivégzésére – semmiképp sem minősíthető „áldás”-nak, de ugyanakkor igazságtudattal állítható, hogy Észak-Erdélyben 1940–1944 között az „áldás” Urától nyert adománynak tekintette a magyarság – és benne felekezeti különbség nélkül az egyház – a gondviselő üzenetet: *Mikor jóakarattal van az Úr valakinek útaihoz, még annak ellenségeit is jóakaróivá teszi.* (Péld 16,7)

Befejezésül és összefoglalóan legyen szabad megállapítani, hogy a jelen dolgozat középpontjában álló Karl Barth és szó szerint idézett levele összefüggésében, a 4 évnek örvendő erdélyi „magyar barátok” és „professzorok” méltán tekintették „áldásnak” ezt a gondviselészerű kegyelmi időt, miközben ugyancsak méltán reménykedett Karl Barth a „gonosz álmot” és „mámort” keltő diktatórikus hatalmasságok bukásában.

Kölcsönös igent kell mondani mindkét viszonyulásra azzal, hogy a Trianon-Párizs békediktátum szülte Észak-Erdély és Dél-Erdély ügye, melyet a Barth-leveél kiélezett, számunkra megoldatlanul oldott, és megoldottan oldatlan maradt. Reményünk szerint még Barth is igent mondana erre a „megértés kölcsönös” közösségében.

Felhasznált irodalom

- Árva Katalin – Dobra Judit (szerk.): *Emlékkönyv a Székely Mikó Kollégium alapításának 150 éves évfordulójára.* Charta, Sepsiszentgyörgy 2009.
- Barth, Karl: *Letzte Zeugnisse.* Theologischer Verlag, Zürich 1976.
- Barth Károly: Önéletrajz. Részletek theologiai jellegű életrajzi beszámolóiból. In: *Református Szemle* 1966, (297–307.) 297.
- Busch, Eberhard: *Karl Barths Lebenslauf.* Nach seinen Briefen und autobiografischen Texten. Chr. Kaiser Verlag. München 1975.
- Busch, Eberhard: *Meine Zeit mit Karl Barth.* Tagebuch 1966–1968. Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen 2011.
- Buthi Sándor: Isten megismerése Barth theológiájában. In: *Református Szemle* 1966, 308–318.
- Dávid Gyula: Barth Károly köszöntése. In: *Református Szemle* 1966, 291–296.
- Ferencz Árpád (szerk.): *Világok vándorai. Úti beszámoló Karl Barth 1936-os és 1948-as magyarországi látogatásáról. Karl Barth és Vasady Béla levelezése.* Debreceni Református Hittudományi Egyetem Karl Barth Kutatóintézet kiadványai 1. DRHE, Debrecen 2007.
- Geréb Pál: Barth dogmatikai rendszere. In: *Református Szemle* 1966, 319–327.
- Karl Barth: *Utolsó bizonyosságtételek.* Ford.: Ferencz Árpád. Karl Barth Kutatóintézet kiadványai 5. DRHE, Debrecen 2010.
- Tökés István: *A Romániai Magyar Református egyház élete. 1948–1989.* Magyarságkutató Intézet, Püski Kiadó, Budapest 1990.
- Tökés István: Püspökünk Bukarestben. In: *Református Szemle* 1949, 318–325.